

پیامدهای اختلال در زنجیره پتروشیمی بر عملکرد صنایع نساجی و پوشاک کشور

پیشگفتار

در شرایط جنگی حاکم بر اقتصاد کشور، که با بروز همزمان نارسایی‌ها و اختلالات ساختاری در حوزه‌های مالی، تولیدی و اجتماعی همراه بوده، بقای اقتصادی کشور با تهدیدی جدی مواجه شده است.

در چنین شرایطی، اتخاذ تصمیمات کارآمد، هماهنگ و راهبردی به منظور احیای ظرفیت‌های تولیدی آسیب‌دیده، بازسازی زیرساخت‌های اقتصادی، بازگشت به مسیر رشد اقتصادی پایدار و ارتقای سطح تاب‌آوری اقتصاد ملی، به ضرورتی حیاتی و غیرقابل اجتناب تبدیل شده است.

با این حال، محدودیت‌های شدید منابع مالی از یک سو و سطح بالای نااطمینانی و ریسک‌های حاکم بر اقتصاد جنگی از سوی دیگر، اجرای مداخلات

حمایتی را بدون اولویت بندی دقیق و هوشمندانه رسته‌ها و زنجیره‌های کلیدی اقتصاد غیرممکن ساخته است.

از این رو، ضروری است سیاست‌های حمایتی بر پایه مجموعه‌ای از معیارهای مشخص، قابل سنجش، چندبعدی و قابل اجرا طراحی شوند تا منابع حمایتی محدود به صورت هدفمند به بنگاه‌ها و زنجیره‌های ارزش کلیدی تخصیص یابد.

بدین منظور، مطالعه حاضر با هدف تدوین یک بسته سیاستی جامع و کارآمد برای حمایت هدفمند از زنجیره‌های ارزش و صنایع پایین‌دستی آنها، اقدام به شناسایی زنجیره‌های ارزش کلیدی و راهبردی اقتصاد کشور کرده است.

در فاز نخست اجرای سیاست‌های حمایتی، تمرکز اصلی بر صنایع و فعالیت‌های تولیدی قرار گرفته

که در حلقه‌های میانی زنجیره‌های ارزش قرار دارند و نقش واسطه و محوری ایفا می‌کنند؛ صنایعی که محصولات و خدمات تولیدی آنها به عنوان نهاده‌های واسطه‌ای در مراحل بعدی زنجیره توسط سایر فعالیت‌های اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اهمیت حمایت هدفمند از این صنایع در آن است که تداوم تولید آنها، ظرفیت و توان تولیدی سایر بنگاه‌ها و فعالیت‌های اقتصادی را حفظ می‌کند، از اختلال و فروپاشی زنجیره‌های تولید و آسیب به اشتغال آنها جلوگیری به عمل می‌آورد.

در این مطالعه، با بهره‌گیری از جدول داده-ستانده و استفاده از شاخص ترکیبی اندازه پیوندها و فاصله اقتصادی (میانگین طول انتشار) میان فعالیت‌های اقتصادی، به شناسایی زنجیره‌های تولید اولویت‌دار

اقتصاد پرداخته شده است.

پس از تعیین این زنجیره‌ها، گلوگاه‌ها و چالش‌های اساسی هریک از صنایع مرتبط، از طریق جمع‌آوری اطلاعات و تکمیل پرسشنامه توسط کارشناسان و فعالان صنایع پایین‌دستی، استخراج شده است تا مبنای طراحی یک بسته حمایتی هدفمند و کارآمد قرار گیرد.

در مطالعه حاضر، زنجیره پتروشیمی به‌عنوان یکی از زنجیره‌های اولویت‌دار اقتصاد شناسایی شده است.

بخش پتروشیمی با اختصاص بیش از ۱۵/۵ درصد از ارزش افزوده صنعت، یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی کشور به شمار می‌رود و به واسطه وجود اثرات شبکه‌ای گسترده، به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم قادر است بر عملکرد حداقل ۲۲ بخش اقتصادی دیگر تأثیر بگذارد.

نتایج بررسی‌ها حاکی از آن است که حذف کامل عرضه پتروشیمی می‌تواند منجر به کاهش ۴/۷ درصدی ستانده کل اقتصاد شود.

همچنین بررسی زنجیره تولید و صنایع پایین‌دستی این بخش نشان می‌دهد که توقف عرضه محصولات پتروشیمی، به‌تنهایی قادر است ستانده بخش «منسوجات» را بالغ بر ۲۵ درصد و بخش «پوشاک» را بالغ بر ۲۵ درصد کاهش دهد.

۱- مقدمه

وقوع جنگ تحمیلی سوم و آسیب گسترده به زیرساخت‌های استراتژیک تأمین انرژی و صنایع مادر، شوکی جدی به ساختار تولید در اقتصاد ایران وارد کرده است.

در این میان، صنعت پتروشیمی به‌عنوان یکی از صنایع بالادستی کلیدی از جمله بخش‌هایی بوده که در جریان درگیری‌ها با آسیب و اختلال مواجه شده است. از آنجایی که بخش قابل‌توجهی از محصولات پتروشیمی به‌عنوان ماده اولیه در صنایع پایین‌دستی مورد استفاده قرار می‌گیرد، کاهش یا بی‌ثباتی در تأمین این نهاده‌ها، زنجیره تأمین بسیاری از صنایع وابسته را تحت تأثیر قرار داده است.

رشته فعالیت تولید منسوجات و پوشاک، یکی از

مصرف‌کنندگان مهم مواد اولیه پتروشیمی است که در معرض آسیب غیرمستقیم اما بسیار عمیق و چندلایه قرار گرفته است.

این گزارش با هدف بررسی پیامدهای اختلال در زنجیره پتروشیمی بر صنعت نساجی و پوشاک کشور تدوین شده است.

بدین‌منظور با استفاده از ظرفیت تشکلهای تخصصی و از طریق جمع‌آوری داده‌های میدانی، میزان وابستگی صنعت منسوجات و پوشاک به نهاده‌های پتروشیمی و همچنین، گلوگاه‌های اصلی تأمین مواد اولیه شناسایی شده است تا مبنایی برای طراحی مداخلات حمایتی مؤثر به‌منظور حفظ پایداری تولید و اشتغال در این بخش فراهم شود. زنجیره فعالیت صنعت منسوجات و پوشاک شامل مراحل متعددی از تولید الیاف تا تولید محصول نهایی است.

این زنجیره از تولید انواع الیاف طبیعی و مصنوعی آغاز شده و با تبدیل الیاف به نخ، تبدیل نخ به پارچه و انجام فرایندهای تکمیلی نظیر رنگرزی، چاپ و تکمیل پارچه ادامه یافته و در نهایت، به تولید انواع پوشاک منتهی می‌شود.

در این میان، بخش قابل توجهی از مواد اولیه مورد استفاده در صنعت نساجی از محصولات صنعت پتروشیمی تأمین می‌شود. از این‌رو، هرگونه اختلال در تولید یا عرضه محصولات پتروشیمی می‌تواند به سرعت بر تأمین مواد اولیه صنعت نساجی اثر گذاشته و به افزایش هزینه‌های تولید، کاهش ظرفیت فعالیت واحدها و اختلال در زنجیره تأمین منجر شود.

۲- تحلیل جامع وضعیت صنعت منسوجات و پوشاک

۱-۲- شمای کلی از وضعیت صنعت نساجی پیش از آغاز جنگ رمضان

صنعت نساجی و پوشاک از صنایع قدیمی و مزیت‌دار کشور است که در زمره صنایع سبک و کاربر به شمار می‌آید. همچنین، این صنعت جایگاه مهمی در اشتغال و تولید کشور دارد. براساس آخرین آمار منتشر شده از سوی بانک مرکزی، تولید منسوجات و پوشاک در سال ۱۴۰۲،

مجموعاً سهمی معادل ۱۲ را به خود اختصاص داده است.

صنعت نساجی و پوشاک قبل از بروز جنگ تحمیلی نیز با چالش‌هایی مواجه بود. بررسی آمارهای موجود حکایت از وضعیت رکود تورمی در این صنعت دارد؛ به‌طوری‌که، تولیدکنندگان در این صنعت در کنار افزایش هزینه‌های تولید با از دست رفتن سهم بازار داخلی به‌دلیل واردات گسترده و قاچاق مواجه بوده‌اند.

شاخص قیمت منسوجات از ۳۹/۹ درصد در اسفند ۱۴۰۳ با جهشی چشمگیر به ۹۴/۸ درصد در بهمن ۱۴۰۴ رسیده است که شیب تورمی تندتری را نسبت به میانگین به شرکت‌های صنعتی بررسی (رشد از ۳۸/۲ درصد به ۶۹/۱ درصد در بازه مشابه) تجربه کرده است. به طور همزمان شاخص تولید صنعت منسوجات نیز به میزان حدود ۱۸ درصد در بهمن ماه ۱۴۰۴ افت کرده است؛ این موضوع در حالی است که طی بازه دوازده ماهه سال ۱۴۰۳ این شاخص تنها ۳- درصد افت داشته است.

همچنین، براساس اطلاعات به دست آمده از انجمن صنایع نساجی ایران، بخش منسوجات و پوشاک از منظر تجارت خارجی نیز با تراز تجاری منفی روبرو بوده است.

میانگین واردات در سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴، رقمی بالغ بر ۲/۱ میلیارد دلار (به علاوه ۴۰۰ میلیون دلار در بخش ماشین‌آلات نساجی) بوده است؛ در حالی که صادرات این صنعت در بازه مشابه تنها حدود ۶۰۰ میلیون دلار گزارش شده است. علاوه بر این ناترازی تجاری، وجود بازار غیر رسمی و قاچاق پوشاک با حجم تخمینی ۲ الی ۳ میلیارد دلار در سال، فشار مضاعفی بر تولیدکنندگان داخلی وارد نموده و سهم بازار رسمی را به‌شدت تهدید می‌کند.

۲-۲- شمای کلی از وضعیت صنعت نساجی پس از آغاز جنگ رمضان

بخش قابل‌توجهی از فروش واحدهای نساجی و پوشاک به‌طور سنتی در اسفندماه و از محل فروش شب عید تأمین می‌شود و این مقطع زمانی، نقش مهمی در تأمین نقدینگی و تسویه تعهدات سالانه

این مسئله در حالی رخ می‌دهد که در سطح جهانی نیز زنجیره ارزش صنعت نساجی تحت تأثیر تنش‌های ژئوپلیتیکی اخیر در منطقه خاورمیانه قرار گرفته است.

اختلال در عرضه نفت و گاز موجب افزایش قیمت انرژی در بازارهای جهانی شده و به‌طور مستقیم هزینه تولید مواد اولیه پتروشیمی را افزایش داده است.

از آنجایی که بخش قابل توجهی از تولیدات صنعت نساجی به‌ویژه در حوزه الیاف مصنوعی مانند پلی‌استر، نایلون و الاستین، وابستگی ساختاری به مشتقات نفتی دارد، این صنعت به‌طور طبیعی از افزایش قیمت مواد اولیه تأثیر پذیرفته است. به‌عنوان نمونه، قیمت مواد اولیه پلی‌استر (MEG و PTA) در سطح جهانی حدود ۳۰ درصد افزایش یافته و در نتیجه، هزینه تمام‌شده تولید نساجی در جهان بین ۱۰ تا ۱۵ درصد رشد کرده است. این افزایش هزینه از مرحله تولید الیاف به نخ، سپس پارچه و در نهایت پوشاک منتقل شده است از سوی دیگر، ناامنی در مسیرهای تجاری و آسیب به زیرساخت‌های مناطق درگیر، تأمین مواد اولیه کلیدی از جمله پنبه، مواد واسطه پلی‌استر و مواد شیمیایی مورد نیاز رنگرزی و تکمیل را با بی‌ثباتی و کمبود روبرو کرده است.

در داخل کشور نیز همزمان با بحران، تأمین برخی نهادهای پتروشیمی مورد استفاده در صنعت نساجی با محدودیت و بی‌ثباتی همراه شده و فشار مضاعفی بر واحدهای تولیدی وارد کرده است.

از آنجا که بخش قابل توجهی از مواد اولیه مورد استفاده در این صنعت از محصولات زنجیره پتروشیمی تأمین می‌شود، هرگونه اختلال در عرضه این نهادهای می‌تواند به‌سرعت بر کل زنجیره تولید منسوجات و پوشاک اثرگذار باشد.

افزون بر اختلال در عرضه مواد اولیه، صنعت نساجی و پوشاک با کمبود تقاضای مؤثر و رقابت نابرابر ناشی از قاچاق نیز مواجه است.

در شرایط فعلی، کاهش قدرت خرید خانوار و جابجایی سبد هزینه‌ها به سمت کالاهای ضروری‌تر مانند غذا و دارو، بخشی از تقاضای بازار منسوجات و پوشاک را تضعیف کرده است.

جدول ۱. مهم‌ترین مواد پتروشیمی آسیب‌دیده در زنجیره نساجی و پوشاک*

ردیف	نهاده پتروشیمی مورد استفاده در صنعت نساجی	تولیدکننده/گان داخلی
۱	پلی اتیلن ترفتالات (PET) نساجی	مجتمع پتروشیمی شهید تندگویان
۲	پلی پروپیلن (PP) نساجی	پتروشیمی جم پیلن، پتروشیمی تبریز، پتروشیمی مارون، پتروشیمی شازند، پتروشیمی رجال، پتروشیمی پلی ناز، پتروشیمی دی آریا پلیمر
۳	پلی اتیلن سنگین اکستروژن	شرکت پلیمر آریا ساسول، پتروشیمی امیرکبیر، پتروشیمی ایلام، پتروشیمی کرمانشاه، پتروشیمی جم، پتروشیمی شازند، پتروشیمی مارون
۴	پلی اتیلن سنگین فیلم	شرکت پلیمر آریا ساسول، پتروشیمی امیرکبیر، پتروشیمی ایلام، پتروشیمی بندر امام، پتروشیمی کرمانشاه، پتروشیمی جم، پتروشیمی شازند، پتروشیمی مارون

* مواردی که در جدول با _____ مشخص شده‌اند، پتروشیمی‌های آسیب‌دیده بر اثر اصابت در جنگ رمضان هستند.

جدول ۲. تحولات شاخص‌های بازار نهادهای پتروشیمی مصرفی در صنعت نساجی قبل، حین و پس از جنگ رمضان*

نهاده پتروشیمی مورد استفاده در نساجی	وضعیت نهاده قبل از اختلال در عرضه (میانگین بهمن‌ماه)			وضعیت نهاده در دوران جنگ رمضان (میانگین ۹ اسفند تا ۱۹ فروردین)			وضعیت نهاده پس از برقراری آتش‌بس (میانگین ۲۰ فروردین تا ۲۱ اردیبهشت)		
	قیمت پایه (تومان)	حجم عرضه (تن)	درصد رقابت	قیمت پایه (تومان)	حجم عرضه (تن)	درصد رقابت	قیمت پایه (تومان)	حجم عرضه (تن)	درصد رقابت
پلی اتیلن ترفتالات (PET) نساجی	۱۳۴,۰۰۰	۱,۲۱۶	۱٪	۱۳۵,۰۰۰	۴۷۷	۱,۳٪	۱۴۷,۰۰۰	۵۶۱	۸۳٪
پلی پروپیلن (PP) نساجی	۱۱۶,۰۰۰	۳۷۲	۸٪	۱۳۴,۰۰۰	۲۳۴	۰,۱٪	۱۲۷,۶۰۰	۳۶۰	۱۴۲٪
پلی اتیلن سنگین اکستروژن	۱۰۴,۰۰۰	۵۹۹	— ^(۱)	۱۰۸,۵۰۰	۹۹۱	۰,۰۴٪	۱۱۸,۳۰۰	۶۳۸	۶۶٪
پلی اتیلن سنگین فیلم	۹۵,۹۰۰	۹۷۵	۶٪	۱۰۲,۰۰۰	۷۰۲	۱٪	۱۰۵,۳۰۰	۱۵۷۷	۶۸٪

* لازم به ذکر است ارقام ارائه‌شده برای هر ردیف از نهاده‌ها، شامل مجموع تمامی گریدهای نساجی آن محصول در بورس کالا است. به‌عنوان نمونه، در بخش پلی‌اتیلن ترفتالات (PET) نساجی، گریدهایی نظیر S.670، TG645، TG645 MOD و Super Bright TG645 لحاظ شده‌اند.

^(۱) علت آنکه درصد رقابت درج نشده است، برابر بودن قیمت پایه و بالاترین قیمت معامله در برخی گریدهای آن نهاده و ناقص بودن اطلاعات مربوط به قیمت‌های معامله بوده است؛ از این‌رو، امکان محاسبه میانگین درصد رقابت ماهانه فراهم نبوده است.

مأخذ: محاسبات پژوهش براساس داده‌های پایگاه بورس کالای ایران

بنگاه‌ها دارد.

با این حال، در سال گذشته به‌دلیل سلسله رویدادهایی نظیر جنگ ۱۲ روزه و رکود ناشی از آن، تحولات دی‌ماه و در نهایت، آغاز جنگ رمضان، چرخه فروش محصولات نساجی با اختلال جدی مواجه شد و در نتیجه، فروش مورد انتظار بسیاری از واحدهای تولیدی محقق نگردید. افزون بر این، تداوم درگیری نظامی و نامشخص بودن زمان خاتمه آن موجب شد تعداد قابل توجهی

از کارخانه‌ها فعالیت خود را تا پایان فروردین‌ماه متوقف کنند. برآیند این شرایط، افزایش ریسک و عدم اطمینان و همچنین، تضعیف پایداری تولید در صنعت نساجی و پوشاک کشور بوده است. در کنار این شرایط، صنعت نساجی با چالش مهم دیگری نیز در حوزه تأمین مواد اولیه روبرو شده است. کمبود عرضه و نوسانات شدید قیمت مواد اولیه در ابتدای زنجیره ارزش، فشار قابل توجهی بر هزینه‌های تولید وارد کرده است.

محدودیت‌های عرضه، شدت رقابت در معاملات بورس کالا به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است.

این ماده اولیه در تولید طیف وسیعی از محصولات از جمله کیسه‌های گونی مورد استفاده برای بسته‌بندی کالاهای اساسی (نظیر آرد)، پوشک و سایر محصولات بهداشتی، منسوجات بی‌یافت از جمله اسپان‌بند و نیز لباس‌های بیمارستانی کاربرد دارد.

از این رو پلی‌پروپیلن نساجی به‌طور مستقیم با تولید و تأمین کالاهای ضروری و بهداشتی مورد نیاز خانوار مرتبط بوده و نوسانات قیمتی آن می‌تواند به‌صورت مستقیم بر هزینه تولید و قیمت تمام‌شده این اقلام در بازار مصرف اثرگذار باشد. عرضه این نهاده پس از یک وقفه، از ۳۱ فروردین‌ماه در بورس کالای ایران از سر گرفته شد.

در این بازه زمانی، میانگین قیمت پایه عرضه حدود ۱۲۷,۵۰۰ تومان به ازای هر تن بوده، در حالی که میانگین قیمت معاملات به حدود ۳۱۰,۰۰۰ تومان رسیده است.

فاصله قابل توجه میان قیمت پایه و قیمت‌های کشف شده در معاملات، بیانگر وجود تقاضای انباشته، محدودیت عرضه و تشدید رقابت میان خریداران در این بازار است.

چنین وضعیتی می‌تواند در کوتاه‌مدت به افزایش هزینه تأمین مواد اولیه برای واحدهای تولیدی و درنهایت به انتقال بخشی از این فشار هزینه‌ای به بازار مصرف منجر شود.

در مورد پلی اتیلن سنگین اکستروژن و پلی اتیلن سنگین فیلم نیز اگرچه نوسانات عرضه و رقابت در معاملات بورس کالا قابل مشاهده است، اما اهمیت این دو نهاده در زنجیره تولید صنعت نساجی نسبت به مواد حیاتی مانند PET و PP بسیار محدودتر است. بر اساس داده‌های به‌دست آمده از فعالان و نخبگان صنعت، سهم پلی اتیلن سنگین اکستروژن در وابستگی صنعت نساجی حدود ۵ درصد و سهم پلی اتیلن سنگین فیلم تنها حدود ۳ درصد برآورد می‌شود؛ بنابراین مجموع وابستگی صنعت نساجی به این دو نهاده حدود ۸ درصد است. کاربرد این مواد بیشتر در حوزه‌های جانبی

و شاخص درصد رقابت نشان می‌دهد که پس از برقراری آتش‌بس، میزان رقابت در بازار نهاده‌های اصلی پتروشیمی مورد استفاده در صنعت نساجی به‌طور محسوسی افزایش یافته است:

پلی اتیلن ترفتالات (PET) نساجی، از حیاتی‌ترین نهاده‌های پتروشیمی در زنجیره ارزش صنعت نساجی کشور است؛ به‌طوری که وقفه در عرضه آن به سرعت به اختلال در تولید الیاف، نخ پلی استر، پارچه‌های مصنوعی و طیف گسترده‌ای از محصولات نهایی منجر می‌شود.

صنعت نساجی به پلی اتیلن ترفتالات تولیدی توسط مجتمع پتروشیمی تندگویان وابستگی بالایی دارد. در پی آسیب‌دیدگی مجتمع تندگویان و توقف دوماهه عرضه چیپس پلی استر نساجی در بورس کالا بازار با کمبود جدی مواجه شد. از سرگیری عرضه در تاریخ ۱۵ اردیبهشت‌ماه با تنها ۱۰۱۲ تن و با قیمت پایه ۱۴۵,۱۳۵ تومان، موجب شکل‌گیری رقابت ۱۶۵ درصدی و کشف قیمت ۵۸۳,۰۰۰ تومان شد.

این شاخص درصد رقابت، بر حسب درصد و بر مبنای فاصله میان قیمت پایه و بالاترین قیمت معامله‌شده هر محصول در بورس کالا محاسبه شده و بیانگر شدت رقابت خریداران و میزان فشار تقاضا در بازار مواد پلیمری است.

این موضوع در حالی است که کف عرضه مصوب آن در سال گذشته در محدوده ۶۵۰۰ تن در هفته بود. افزون بر این، قبل از عرضه در ۱۵ اردیبهشت‌ماه، علی‌رغم کمبود شدید چیپس پلی استر در بازار، ملاک قیمت‌گذاری بر مبنای چیپس وارداتی از چین یا ترکیه با احتساب کلیه هزینه‌های مربوطه در محدوده کمتر از ۳۰۰ هزار تومان بود که همین قیمت نیز مبنای قیمت‌گذاری کل زنجیره شده بود که با عرضه محدود و رقابت خارج از عرف و بسیار بالا، محصول داخلی عملاً با قیمتی ۳۰ درصد بیشتر از قیمت چیپس وارداتی مورد معامله قرار گرفت. این موضوع به‌سرعت قابل تسری به کل زنجیره صنعت نساجی است و منجر به رکود بسیار شدید در این صنعت می‌شود.

در بازار پلی‌پروپیلن (PP) نساجی نیز، همزمان با افزایش عدم اطمینان در دسترسی به مواد اولیه و

از این رو، حتی در صورت تثبیت نسبی سمت عرضه، استمرار رکود در سمت تقاضا می‌تواند مانع بازگشت کامل واحدهای تولیدی به ظرفیت‌های پیشین شود. در چنین شرایطی، مبارزه با قاچاق و استفاده از ابزارهای تحریک تقاضا، برای حفظ اشتغال و جلوگیری از تعمیق رکود در این صنعت ضروری است.

۳- بررسی تبعات اختلال در زنجیره تأمین مواد اولیه پتروشیمی بر صنعت نساجی

صنعت نساجی یکی از صنایع پایین‌دستی مهم زنجیره پتروشیمی به‌شمار می‌رود و بخش قابل‌توجهی از مواد اولیه مورد نیاز آن، به‌ویژه در حوزه الیاف مصنوعی، از محصولات پلیمری تولیدشده در صنعت پتروشیمی تأمین می‌شود. از این رو، هرگونه اختلال در تولید، عرضه یا قیمت‌گذاری این مواد می‌تواند به‌طور مستقیم بر هزینه تولید، تداوم فعالیت واحدهای صنعتی و ثبات زنجیره تأمین در صنعت نساجی اثر بگذارد.

جدول (۱) مهمترین نهاده‌های پتروشیمی مورد استفاده در زنجیره تولید منسوجات و پوشاک و نیز مجتمع‌های اصلی تولیدکننده آنها در کشور را نشان می‌دهد.

تمرکز تولید برخی از این مواد در تعداد محدودی از مجتمع‌های پتروشیمی باعث شده هرگونه اختلال در فعالیت این واحدها، به‌سرعت بر دسترسی صنعت نساجی به مواد اولیه و پایداری تولید در این بخش اثرگذار باشد.

به منظور بررسی دقیق‌تر میزان آسیب و اختلال ایجاد شده در تأمین مواد اولیه صنعت نساجی، شاخص‌های اصلی بازار برخی از مهم‌ترین نهاده‌های پتروشیمی این صنعت در سه مقطع زمانی مورد مقایسه قرار گرفته است:

- * دوره پیش از اختلال در عرضه
 - * دوره بروز اختلال همزمان با جنگ رمضان
 - * دوره پس از برقراری آتش‌بس
- در این چارچوب، تغییرات قیمت پایه عرضه، حجم عرضه در بورس کالا و درصد رقابت معاملات برای هر یک از نهاده‌ها بررسی شده است.
- بررسی داده‌های مربوط به حجم عرضه، قیمت پایه

مانند تولید برخی لفاف‌ها، کیسه‌های بسته‌بندی، روکش‌ها و بسته‌بندی نهایی محصولات نساجی است و نقسی در تولید الیاف، نخ یا پارچه ندارند؛ لذا اختلال در عرضه این مواد تأثیر کمتری بر استمرار تولید در صنعت نساجی دارد.

شایان ذکر است که براساس مصوبه شرایط اضطراری شعام، قیمت‌های فروش داخلی فرآورده‌های نفتی، پالایشی و پتروشیمی معادل قیمت‌های بین‌المللی قبل از تاریخ ۱۴۰۴/۱۲/۰۹ تثبیت شده است. در حالی که در سطح جهانی، قیمت مواد اولیه پتروشیمی در ماه‌های اخیر روند افزایشی داشته و در صورت واردات، هزینه‌های حمل‌ونقل و سایر هزینه‌های جانبی به قیمت نهایی مواد اولیه افزوده خواهد شد. این وضعیت می‌تواند موجب افزایش فزاینده هزینه تولید صنعت نساجی شود؛ به گونه‌ای که کمبود مواد اولیه و رقابت شدید در بورس کالا، حاشیه سود تولیدکنندگان را کاهش داده و بخشی از واحدها را ناچار به کاهش ظرفیت یا توقف تولید کند. از سوی دیگر، شکاف میان قیمت‌های تثبیت‌شده داخلی و قیمت‌های جهانی، زمینه تشدید رفتارهای سوداگران را فراهم می‌کند

۳-۱- برآورد نیاز وارداتی صنعت نساجی در شرایط اختلال عرضه پتروشیمی

بخشی از واحدهای تولیدی صنعت نساجی در ماه‌های اخیر با اتکا به موجودی انبار (به دلیل تعطیلات ناشی از وقوع جنگ و همچنین، تعطیلات نوروز) توانسته‌اند فعالیت تولیدی خود را تا حدی حفظ کنند؛ با این حال، این ظرفیت صرفاً یک راه‌حل موقت بوده و در صورت تداوم اختلال در تأمین مواد اولیه، موجودی انبار نیز به سرعت کاهش یافته و کمبود در زنجیره تولید آشکار خواهد شد.

از سوی دیگر، با توجه به شرایط موجود، انتظار نمی‌رود واحدهای آسیب‌دیده صنعت پتروشیمی در کوتاه‌مدت به‌طور کامل به مدار تولید بازگردند. بررسی شواهد موجود و ارزیابی متغیرهای مؤثر در سمت عرضه نشان می‌دهد که برای جبران کسری عرضه داخلی و تأمین نیازهای ضروری صنایع پایین‌دستی، در مقطع کنونی اتکا به واردات برخی

جدول ۳. محصولات پتروشیمی مورد استفاده در صنعت نساجی و میزان نیاز به واردات این صنعت

نهاد پتروشیمی مورد استفاده در صنعت نساجی	کاربرد در زنجیره تولید نساجی	درجه وابستگی و اهمیت راهبردی	سهم تقریبی محصولات پتروشیمی در تولید صنعت نساجی (درصد)	میزان نیاز به ارزش ماهانه صنعت نساجی (میلیون دلار)
پلی اتیلن ترفتالات (PET) نساجی	تولید چپس پلی‌استر مورد استفاده در فرش، نخ تایر، کمر بند ایمنی خودرو، فیلتر، چادر، بادبان و ...	بسیار بالا	۹۰٪	۳۳/۷۵
پروپیلن نساجی	منسوجات نبافته، موکت، ظروف پلی-پروپیلن، نخ BCF، گونی آرد یا قند و شکر، پوشک بچه و اقلام بهداشتی	بالا	۵۰٪	۲۶/۵
پلی اتیلن سنگین اکستروژن	تولید نوار و نخ‌های پلاستیکی، منسوجات بسته‌بندی (پارچه‌های لمینت‌شده)، پوشش محافظ منسوجات	کم	۵٪	۱/۴
پلی اتیلن سنگین فیلم	عمدتاً در بخش‌های بسته‌بندی، پوشش و حفاظت از محصولات نساجی	کم	۳٪	۰/۷

مواد اولیه اجتناب‌ناپذیر است و در افق کوتاه‌مدت جایگزین مؤثر دیگری برای تأمین این اقلام قابل تصور نیست. به عنوان نمونه، در سال‌های گذشته،

به دلیل وجود تولید داخلی در حوزه چپس پلی‌استر و گرانول PP نیاز واحدهای پایین‌دستی به واردات این اقلام محدود بوده و عمدتاً از ظرفیت داخلی تأمین می‌شد اما با بروز اختلال در تولید داخلی، واردات محدود و هدفمند این مواد می‌تواند به عنوان ابزار تنظیم بازار و جلوگیری از توقف خطوط تولید مورد استفاده قرار گیرد.

در مورد PET نیز بخشی از مصرف به تولید الیاف پلی‌استر و بخشی دیگر به نخ فیلامنت پلی‌استر اختصاص دارد؛ از این رو حتی واردات در مقیاس محدود می‌تواند نقش مهمی در مدیریت بازار و جلوگیری از بحران عرضه ایفا کند.

در این راستا، با بهره‌گیری از نظرات کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه پتروشیمی و همچنین با بررسی میزان مصرف صنعت نساجی و پوشاک از هر یک از مواد اولیه پتروشیمی، برآوردی از نیاز وارداتی این صنعت در شرایط کنونی انجام شده است.

در چارچوب این ارزیابی و با اتکا به جدول برآورد نیاز وارداتی ارائه شده در گزارش اولیه، میزان منابع ارزی مورد نیاز برای تأمین مواد اولیه و حفظ ظرفیت تولید صنعت نساجی محاسبه شده و نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است. هدف از انجام این برآوردها، حفظ سطح اشتغال موجود، جلوگیری

از توقف خطوط تولید و کمک به تأمین پایدار کالاهای مورد نیاز بازار داخلی است.

براساس اطلاعات به‌دست آمده در جدول ۲ و ۳ به نظر می‌رسد که در شرایط اختلال در عرضه داخلی، بخش قابل توجهی از نیاز صنعت نساجی به مواد اولیه پتروشیمی ناگزیر باید از طریق واردات تأمین شود.

بر این اساس، مجموع نیاز ارزی ماهانه صنعت نساجی برای تأمین نهاده‌های اصلی مورد بررسی حدود ۶۲/۳ میلیون دلار برآورد می‌شود که بخش عمده آن مربوط به دو ماده پلی‌اتیلن ترفتالات (PP) نساجی و پلی‌پروپیلن (PET) است.

به دلیل وابستگی ساختاری زنجیره تولید نساجی به این نهاده‌ها، تسهیل واردات این مواد در کوتاه‌مدت می‌تواند نقش مهمی در جبران کسری عرضه داخلی، جلوگیری از توقف خطوط تولید و حفظ پایداری زنجیره تأمین صنعت نساجی و پوشاک ایفا کند.

باید توجه داشت که بحران فعلی صرفاً به مواد اولیه‌ای نظیر PP و PET محدود نیست، بلکه سایر حلقه‌های زنجیره تأمین صنعت نساجی را نیز تحت تأثیر قرار داده است.

در برخی زیرشاخه‌های این صنعت، وابستگی بالا به واردات و آسیب‌پذیری در برابر اختلالات عرضه همچنان مشهود است. از جمله در حوزه الیاف اکریلیک، تولید داخلی پاسخگوی نیاز بازار نیست

محصول توسط شرکت پلی‌اکریل اصفهان، به‌طور میانگین تنها حدود ۲ تا ۳ هزار تن در سال است. همچنین این محصول نیز همانند سایر نهاده‌های وابسته به زنجیره پتروشیمی، تحت تأثیر افزایش قیمت مشتقات نفتی با رشد قابل توجه هزینه تأمین مواجه شده است.

زنجیره مصرف الیاف اکریلیک در نهایت به صنعت فرش منتهی می‌شود؛ صنعتی که حدود ۳۰۰ میلیون دلار صادرات دارد و نزدیک به ۴۰ درصد تولید آن به بازارهای خارجی اختصاص می‌یابد، در حالی که حدود ۶۰ درصد تولید نیز در بازار داخلی مصرف می‌شود. با این حال، صادرات فرش در شرایط فعلی با چالش‌های جدی مواجه شده که مهمترین آن اختلال در حمل‌ونقل دریایی و افزایش هزینه تمام‌شده تولید است. علاوه بر این، در صنعت موکت نیز که سالانه حدود ۴۰ تا ۵۰ میلیون دلار صادرات دارد، وابستگی قابل توجهی به الیاف پلی‌استر و پلی‌پروپیلن وجود دارد؛ موضوعی که باعث شده نوسانات و کمبود این مواد اولیه، مستقیماً بر هزینه تولید و توان صادراتی این بخش نیز اثرگذار باشد.

۴- جمع‌بندی و راهکارهای پیشنهادی

بررسی وضعیت بازار مواد اولیه پتروشیمی و تحولات زنجیره تأمین صنعت نساجی نشان می‌دهد که این صنعت در شرایط فعلی به‌طور همزمان با شوک عرضه، افزایش هزینه تولید و رکود تقاضا مواجه شده است. اختلال در عرضه نهاده‌های کلیدی، به‌ویژه چیپس پلی‌استر نساجی و پلی‌پروپیلن، موجب افزایش رقابت در بورس کالا، رشد قیمت مواد اولیه و تشدید ناطمینانی در تصمیم‌گیری بنگاه‌ها شده است. در چنین شرایطی، استراتژی بخش قابل توجهی از واحدهای تولیدی در صنعت منسوجات و پوشاک از «سودآوری» به «حفظ بقا و جلوگیری از توقف تولید» تغییر یافته است. براساس اطلاعات ارائه‌شده از سوی «اتحادیه تولید و صادرات نساجی و پوشاک ایران» و «انجمن صنایع نساجی ایران» مهمترین چالش‌های صنعت نساجی و پوشاک و راهبردهای پیشنهادی برای کاهش آثار بحران، در جدول ۴ خلاصه شده است

جدول ۴. چالش‌های صنعت نساجی و پوشاک در شرایط کنونی و راهکارهای پیشنهادی			
ردیف	چالش‌های صنعت پس از جنگ رمضان	شرح مساله	راهبردها و سیاست‌های پیشنهادی
۱	فقدان شفافیت در وضعیت تولید و عرضه مواد اولیه پتروشیمی	عدم اعلام دقیق از زمان بازگشت واحدهای پتروشیمی به مدار، ظرفیت تولید، نوع گریدهای قابل عرضه و همچنین، حجم عرضه آتی، موجب سردرگمی واحدهای تولیدی شده است. این ناطمینانی، به ایجاد تقاضای هیجانی و رقابت غیرمتعارف در بورس کالا دامن زده است.	(۱) ایجاد مکانیزم‌های نظارتی مؤثر برای مقابله با واسطه‌گری و سوداگری در بازار مواد اولیه (۲) افزایش شفافیت اطلاعاتی توسط دولت درخصوص وضعیت تولید، ظرفیت و برنامه عرضه مواد اولیه پتروشیمی (۳) اعلام میزان عرضه مواد پلیمری حوزه نساجی به تشکلهای تخصصی مرتبط جهت مدیریت تقاضا (۴) برقراری مجدد سقف رقابت در بورس متناسب با قیمت مواد وارداتی (نرخ پلیمر در کشورهای همسایه ولو با احتساب قیمت ارز آزاد)
۲	افزایش هزینه تولید در زنجیره نساجی	افزایش قیمت مواد اولیه پتروشیمی، موجب رشد قابل توجه هزینه تولید در کل زنجیره نساجی شده است. این موضوع در حالی است که هنوز افزایش قیمت‌های جهانی در قیمت‌های عرضه مواد پلیمری لحاظ نشده است.	(۱) تسهیل واردات مواد اولیه از طریق بدون منشأ ارز (۲) کاهش یا تعلیق موقت تعرفه واردات مواد اولیه کلیدی (۳) حمایت از واحدهای تولیدی از طریق تأمین سرمایه در گردش و اعطای تسهیلات کوتاه‌مدت کم‌بهره
۳	ضعف نظام سهمیه‌بندی و تخصیص مواد اولیه	عدم تناسب سهمیه‌ها با ظرفیت واقعی تولید و وجود تقاضاهای غیرواقعی، موجب انحراف بخشی از مواد اولیه از مسیر تولید شده است.	(۱) بازنگری فوری در سهمیه بهین‌یاب واحدها بر اساس بررسی وضعیت تولید واقعی واحدها و تطبیق با سوابق خرید سال‌های گذشته (۲) ایجاد تناسب میان سهمیه تخصیصی و نیاز واقعی تولید واحدها (۳) تفکیک مواد اولیه یکسان برای اصناف مختلف به‌منظور جلوگیری از تسری شرایط بحرانی یک صنعت به سایر بخش‌های متقاضی
	فشار مالی و نقدینگی بر بنگاه‌های تولیدی	افزایش هزینه‌های تولید، اختلال در تأمین مواد اولیه و کاهش تقاضا موجب فشار مضاعف بر نقدینگی واحدهای تولیدی شده و توان ادامه فعالیت بسیاری از بنگاه‌ها را کاهش داده است.	(۱) تعویق بدهی‌های بانکی (اصل و سود) به مدت ۶ ماه (۲) استمهال بازپرداخت تسهیلات ارزی و ریالی و حذف جرائم مرتبط به مدت ۶ ماه (۳) تعویق پرداخت مالیات عملکرد و حقوق به مدت ۶ ماه (۴) تعویق پرداخت سهم حق بیمه کارفرمایی به مدت ۶ ماه (۵) استفاده از حداکثر بخشودگی جرایم مالیاتی و بیمه‌ای
	وابستگی بالا به واردات برخی مواد اولیه	پیش از جنگ، بخش قابل توجهی از نیاز صنعت به واردات الیاف اکریلیک، رنگ‌ها و برخی مواد شیمیایی وابسته بوده است و اختلالات ارزی و تجاری در شرایط فعلی، ریسک تأمین را افزایش داده است.	(۱) تسریع در فرآیند ترخیص گمرکی مواد اولیه فاقد جایگزین داخلی (۲) استفاده از مسیرهای حمل‌ونقل جایگزین (از جمله مسیرهای ریلی قزاقستان، چین و ترکیه) برای کاهش ریسک تأمین (۳) تسریع در فرآیند ترخیص گمرکی مواد اولیه فاقد جایگزین داخلی
۴	رکود تقاضا و کاهش قدرت خرید	کاهش قدرت خرید خانوارها، تغییر ترکیب سبد مصرفی به نفع کالاهای ضروری مانند غذا و دارو و تمایل به حفظ نقدینگی، موجب افت تقاضا برای پوشاک و منسوجات شده است. رکود حاکم بر صنعت از سال ۱۴۰۳ آغاز شده و کماکان ادامه دارد.	(۱) مقابله با قاچاق پوشاک به‌منظور حفظ ظرفیت تولید و اشتغال داخلی (۲) توسعه فروش اینترنتی و رفع محدودیت‌های مؤثر بر کسب‌وکارهای آنلاین (۳) گسترش پلتفرم‌های فروش اقساطی برای تحریک تقاضای مؤثر (۴) توسعه تأمین مالی زنجیره‌ای در صنعت نساجی و پوشاک

مأخذ: یافته‌های پژوهش بر اساس مصاحبه‌ها و نظرات تخصصی اخذشده از انجمن صنایع نساجی ایران و اتحادیه تولید و صادرات نساجی و پوشاک ایران

و بخش عمده تقاضا از طریق واردات تأمین شود. سالانه صنعت به الیاف اکریلیک حدود ۱۲۰ هزار تن برآورد می‌شود، در حالی که تولید داخلی این براساس اطلاعات انجمن صنایع نساجی ایران، نیاز